

■ **Visvaldis Gercāns,**
Līvānu novada domes priekšsēdētājs

TĀ VESTURE BIJA TĀDA

1997. gada rudenī uzzinājām, ka Dagdas pagasts pēta apvienošanās iespējas ar apkārtnējiem pagastiem un ir saņēmis valsts finansējumu piecu tūkstošu latu apjomā šim pētījumam. Tā kā vienmēr jāvadās pēc principa - ja kaut kur iespējams īstenot kādu projektu, tad jāmēģina, kaut arī tobrīd tas varbūt nešķiet pats svarīgākais, arī mēs nolēmām izpētīt apvienošanās iespējas mūspusē.

Šo izpēti sākām bez domas pabeigt to ar apvienotas pašvaldības izveidošanu. Taču, kad izpētes projekts jau tuvojās nobeigumam, 1998. gada nogalē, trīs pašvaldību vadītāji apsēdās pie viena galda un teica: pētīts daudz un dziļi, laiks izdarīt secinājumus. Viens no tiem bija šāds - mēs sapratām, ka reformu nevar izmērit, un tā ir arī mana dziļa pārlicība. Nevienam ekspertam nav iespējams izanalizēt visus faktorus un pateikt - jā, jums ir jāapvienojas vai arī - nē, jums nav jāapvienojas. Tas galu galā ir politisks lēmums. Protams, jo vairāk analīzes tam pamatā, jo labāk, taču jāērķinās gan ar pašvaldību budžetiem, gan iedzīvotāju skaitu, gan ceļu kvalitāti un virzienu šajās teritorijās, gan pat ar tādām lietām kā iedzīvotāju nacionālais sastāvs. Daudz kur Latvijā ir īpatnējas vietas nacionālā sastāva ziņā, kaut vai Latgalē, kur pagasta vienā sādžā dzīvo tikai latvieši, bet otrā - krievu tautības cilvēki. Lai viņus tā vienkārši apvienotu, ir jābūt ļoti nopietnam pamatojumam, kāpēc tas jā dara. Tāpēc analīzei jābūt, tomēr šis lēmums ir politisks. Tā mēs izpētes projekta beigās arī sapratām - šī izpēte, nenoliedzami, ir vēlama, taču lēmums jāpieņem pašiem deputātiem.

IESPĒJAS PIESPĒLĒ DZĪVE UN LAIKS – PAŅEMSIM!

Izpētes projekta analīzes dati par Līvāniem un apkārtnējiem pagastiem bija apmēram līdzīgi. Jersikas deputāti demokrātiskā ceļā nobalsoja un izvēlējās saglabāt savu patstāvību, bet pārējo trīs pašvaldību - Līvānu pilsētas, Rožupes un Turku pagasta - deputāti pieņēma lēmumu par apvienošanos. Iespējams, ja šim procesam nebūtu valsts finansējums kā tāds katalizators, diez vai Līvānu novads tad izveidotos. Mēs saņemām no valsts gan vienreizēju finansējumu pašvaldību apvienošanās izpētei, gan pēc tam arī mērķdotāciju piecu procentu apjomā no apvienojušos pašvaldību kopbudžeta.

Līvānu novads tikai tāpēc vien, ka veikta reforma, vairāk neko nav saņēmis, bet mēs arī neesam cerējuši, jo pirmām kārtām apvienojamies tādēļ, ka redzējam šo tūlītējo ieguvumu - saņemām 48 tūkstošus latu sakarā ar apvienošanos. Šo vienreizējo mērķdotāciju izmantotām pasākumiem, kas dod atdevi ilgākā laikā - nosiltinājām kultūras namu un ieguvām energoresursu ekonomiju nākamajiem gadiem, iegādājāmies skaņu aparāturu, kas vairs nav jāizīrē, ieguldījām naudu tur, kur pēc tam finansu atdeve nāk atpakaļ. Viens no iemesliem bija arī tas, ka apzinājāmies - šī reforma, pēc mūsu domām, ir neizbēgama, tāpēc, neslēpsu, centāmies gūt maksimālu labumu, jo veicām to laikā, kad valsts dotācija bija vislielākā - pieci procenti no apvienojušos pašvaldību kopbudžeta (tagad tā ir mazāka). Mēs sapratām, ka reforma, vienalga, notiks - neatkarīgi no tā, vai tobrīd apvienosimies vai ne.

REFORMA NOTIKUSI, BET VISI IR DZĪVI

Tā nenopietni varētu rezumēt šīs reformas rezultātu. Kad cilvēki atbrauc uz Līvāniem un iepazīstas ar mūsu

pašvaldības struktūru, viņi saka: bet kur tad jums ir tā reforma? Taču mēs nevienu brīdi neesam apgalvojuši, ka pēc reformas atlaidsim darbiniekus un krasi samazināsim administrācijas izmaksas, jo no tā, ka pilsēta apvienojas ar pagastu, nekādā veidā lauku teritorijā nesamazinās vajadzība pēc sociālās palīdzības, pēc bāriņtiesas, pēc citiem pakalpojumiem.

Veidojot Livānu novadu, trīs vietējās pašvaldības (Rožupes pagasta padome, Turku pagasta padome un Livānu pilsētas dome) parakstīja vienošanos par apvienošanās pamatprincipiem. Šī vienošanās paredz saglabāt un attīstīt iedzīvotājiem sniegto pakalpojumu kvalitāti un to pieejamību, nodrošināt pagastu pamatskolu pastāvēšanu, izveidot kopīgu ceļu fondu, pārtraukt savstarpējos norēķinus par skolēnu mācībām izglītības iestādēs, pēc vietējo pašvaldību vēlēšanām izveidot katra pagasta iedzīvotāju komisiju konsultatīvu funkciju veikšanai pagasta jautājumos, kā arī izpildīt vairākus citus uzdevumus. Pēc savstarpējo norēķinu atcelšanas pagastu ieguvums ir apmēram šāds: viens pagasts pēc reformas iegūst ap trim tūkstošiem, otrs - ap septiņiem tūkstošiem latu gadā. Šim vienošanās dokumentam gan nav juridiska spēka, taču tik ilgi, kamēr šo trīs pašvaldību vadītāji šeit esam ievēlēti, mums ir morāls pienākums pildīt visus vienošanās punktus.

Pagastu vienošanās protokolā iekļauti apvienošanās pamatprincipi. Mūsu dokuments gan nav tik konkrēts kā, teiksim, Kandavā, kur konkrēti paredzēja, ko kurš darīs pēc apvienošanās. Tomēr pie šiem principiem turamies, kaut arī bija domas, ka pagastos vajadzētu samazināt darbinieku skaitu. Īsti nestādos priekšā, kā tad pagasta administrācija strādātu, jo mums pagasti neaptver pilsētu kā riņķis, kā tas ir Sabilē vai Preiļos, kur agrāk pagasts pletās apkārt pilsētai un cilvēkiem bieži vien bija jāmēro ceļš cauri visai pilsētai uz sava pagasta centru. Mūsu pagastu administrācijas atrodas krietni patālu: Rožupes pagasts ir 15 kilometrus un Turku pagasts - apmēram desmit kilometrus no Livāniem.

TAS IR NOPIETNI

Domāju, ka diezgan daudz pašvaldību Latvijā pret administratīvi teritoriālās reformas likumu un termiņiem, kas tajā noteikti, neizturas pietiekami nopietni. Preiļu rajons šajā ziņā nav tipisks, jo Livānu novads izveidojies jau pirms diviem gadiem, pirms apmēram gada izveidojās Preiļu novads - arī apvienojoties trim pašvaldībām, un nupat nodibināts arī Vārkavas novads, apvienojoties Upmalas un Rožkalnu pagastam. Arī no Preiļu rajona iedzīvotāja viedokļa varu teikt, ka rajona pašvaldību deputāti ļoti intensīvi domā par šo reformu un prāto, kāds varētu būt tās galarezultāts, nāk kopā un veido sadarbības apvienības. Iespējams, ka tuvākā gada vai pusotra laikā Preiļu rajonā būs vēl citi jauni novadi.

Man liekas, ka daudzviet cilvēki vēl cer, ka šis likums mainīsies, kaut gan tam nav ne mazākā pamata. Neesmu dzirdējis, ka kāds no politikajiem spēkiem gatavotos grozīt reformas termiņus vai piedāvāto modeli par 102 novadiem, ko konceptuāli apstiprinājis Ministru kabinets. Mums jārēķinās ar realitāti, ka likums ir pieņemts. Nepareizi dara tās pašvaldības vai to deputāti un vadītāji, kuri nedomā, kāds varētu būt pašvaldības modelis pēc reformas, kāda būs struktūra, robežas, kas varētu mainīties.

Ar diezgan lielu pārliecību šobrīd jau var prognozēt, ka atsevišķas pašvaldības tā arī neko neizdomās un 2004. gadā, kad sāksies reforma pēc valdības saskaņotajiem projektiem, kā tautas valodā sakām - piespiedu kārtā, no atsevišķām pašvaldībām būs dzirdami lieli iebildumi - mums neviens neteica, ka tas ir nopietni, domājām, ka tas nenotiks, un tamlīdzīgi. Tas nebūs pamatoti, bet droši vien šādas atrunas dzirdēsim. No pašvaldību vadītājiem ir atkarīgs, vai viņi domās par reformu, rosinās šos procesus, vismaz kopānākšanu, lai spriestu par tālākdzīvošanu, vai atstās to izšķirt laikiem.

IESPEJAS JĀMĀK IZMANTOT

Manā skatījumā pašvaldību reforma nekādā gadījumā negarantē tūlītēju rezultātu. Ja kādas pašvaldības vadītājs sola, ka tūlīt pēc reformas kaut kas strauji mainīsies, tā nav nopietna pieeja. Galvenais, ko dod reforma - iespēju uzlabot pašvaldības darbu, lai sniegtu labākus pakalpojumus iedzīvotājiem. Mēs bieži vien aizmirstam, ka pakalpojumu sniegšana ir galvenā pašvaldības funkcija, un ar pakalpojumu jāsaprot gan izglītības iestāžu uzturēšana un bērnu skološana, gan sociālā palīdzība, gan teritorijas labiekārtošana, gan visas pārējās funkcijas, kas ierakstītas likumā par pašvaldību.

Neizprotu valdībai adresētos lūgumus, kuros prasīts ekonomiski pamatot reformu. Pašvaldība taču nav uzņēmējdarbība, tai nevar aprēķināt ekonomisko atdevi. Par kādu ekonomisko efektu nav pamata runāt kaut vai tadēļ, ka pašvaldība savu darbu organizē ar ievēlētu deputātu starpniecību, un es domāju, ka iedzīvotāji arī apzinās - cik labus deputātus viņi ievēlēs, tik labi strādās dome vai padome. Tātad šis "ekonomiskais efekts" atkarīgs no iedzīvotājiem, no tā, cik nopietni viņi attieksies pret kārtējam pašvaldību vēlēšanām; no deputātiem - ar cik lielām zināšanām, pienākuma un atbildības apziņu viņi pildīs savus pienākumus; no pašvaldības vadītāja - no tā, cik labi viņš organizēs darbu; no tā, cik labi darbinieki būs pašvaldībā.

Viens no reformas ieguvumiem, manuprāt, ir tas, ka pašvaldības un administrācijas darbu iespējams organizēt kvalitatīvāk, ja ir lielāki cilvēku resursi pašvaldībā un tātad lielākas iespējas izvēlēties. Veidojot Livānu novadu, vairāki darbinieki, kuri līdz tam strādā-

ja pagastos, pārnāca uz novada domes administrāciju un savu pieredzi var izmantot daudz labāk, turklāt no tā iegūst lielāks iedzīvotāju skaits - ne tikai pagastā, bet arī pilsētā un visā novadā. Un otrādi - pilsētas domes deputāti un darbinieki tagad strādā arī pagastu iedzīvotāju labā. Uzskatu, ka reforma ir iespēja, bet to nenāks izmantot valdība vai parlaments, šī iespēja jāizmanto pašvaldībai un pašiem iedzīvotājiem. Man liekas, ka tas ir reformas stūrakmens, galvenais pamats.

Un vai pēc reformas būs labāk - no valdības tas atkarīgs vien tik, cik strikti un saprātīgi tā īstenošos šo reformu, bet pati dzīve pagastā, protams, ir atkarīga no tā, cik lielu finansējumu pašvaldībām ieliks valsts kopbudžetā, cik daudz valsts novirzīs pašvaldību autoceļu fondā un citur, tomēr ļoti daudz var izdarīt arī paši cilvēki uz vietas, labi organizējot savu darbu.

PAR DAŽIEM MĪTIEM, KAS NEATBILST PATIESĪBAI

Vairākas lietas, kas bieži tiek minētas, isti neatbilst patiesībai, piemēram, par gaidāmo darbinieku skaita samazināšanu pašvaldībā. Kurā pašvaldībā, teiksim, pirms septiņiem gadiem bija būvvalde, pagasttiesa vai bāriņtiesa? Likumdošana gadu no gada dod mums jaunas funkcijas, un es pilnīgi droši varu teikt - ja arī kādā pašvaldībā islaicīgi samazinās darbinieku skaits, tad pēc dažiem gadiem tas, vienalga, sasniegs iepriekšējo un pat pārsniegs. Reformas galamērķis varētu būt nevis administratīvo izmaksu samazināšana, bet to pārstrukturēšana. Ja piecos pagastos strādā pieci galvenie grāmatveži, tad vienā novadā, kas izveidojies apvienojoties, varbūt pietiks ar vienu vai diviem grāmatvežiem, bet pārējie varēs pārkvalificēties, rakstīt projektu pieteikumus un tos realizēt, piesaistot papildu naudu. Un tas varētu būt tas efekts, ko dod apvienošanās.

Vēl viens mīts ir tāds, ka līdzšinējā reformu pieredze esot neveiksmīga. Nevaru tam piekrist, jo esmu bijis gan Kandavā, gan arī citos novados un ikdienā strādāju savā Livānu novadā, kas arī tika izveidots, apvienojot trīs pašvaldības. Manuprāt, pirmām kārtām jāizvērtē, vai pašvaldības darbs un dzīve novadā nav krasī pasliktinājusies, un nevienā novadā tas nav noticis. Protams, cerēt, ka dažu mēnešu vai gada laikā viss ļoti izmainīsies uz labo pusi, arī nav nekāda pamata. Neviens taču, veidojot novadus, arī nesaka - izveidosim novadu un rit uz brokastu laiku saņemsim labāku dzīvi.

Kādi ir lielākas pašvaldības plusi? Tie nav lieli, bet to ir diezgan daudz. Viens no plusiem ir apvienots budžets, kas dod lielāku iespēju ņemt kreditus, jo uzskatu, ka pašvaldības attīstībai noteikti ir vajadzīgi kredīti, un mēs šo iespēju esam izmantojuši. Varam apvienot cilvēku resursus - tie speciālisti, kas agrāk bija Livānu pilsētas domē, tagad strādā arī pagastos un nav nepieciešams cilvēkus algot papildus, šo speciālistu

pieredze tiek izmantota visā teritorijā. Minēšu, piemēram, mūsu nesen izveidoto bērnu un jauniešu konsultatīvo centru. Sākumā ligums ar Dānijas divām ministrijām (veselības un sociālo ministriju) mums bija tikai par darbu pilsētas teritorijā, bet, izveidojoties novadam, šis sociālais palīdzības veids kļuva pieejams visiem novada iedzīvotājiem. Šā centrā darbinieki brauc uz pamatskolām, tiekas ar bērnu vecākiem un klašu audzinātājiem un daudz dara, lai jaunā paaudze nenoietu no ceļa.

Darbu pārkārtojušas visā novadā gan pašvaldības struktūrvienības, gan nevalstiskās organizācijas. Varu teikt, ka lauku cilvēks viennozīmīgi ir ieguvējs. Visvairāk to izjūt tieši tie, kas strādā pašvaldību struktūrās, skolotāji un skolu vadība, pašvaldību administrācijas darbinieki. Livānu novada pagastos izveidotas administratīvas struktūrvienības - pagastu pārvaldes, kuru vadītāji ir bijušie pagastvecākie. Dzīve pagastos saņemamo pakalpojumu ziņā nav mainījusies, novada iedzīvotāji reformas dēļ neko nav zaudējuši, viņiem ir pieejami savos pagastos visi tie paši pakalpojumi kā agrāk. Turklāt atstājām vecos pagastu nosaukumus, lai nav jāpārreģistrē uzņēmējdarbības, transportlīdzekļu un cilvēkiem nebūtu jāmaina pase.

NEVIENS NAV ZAUDĒTĀJS

Livānu novada pagastos darbojas no iedzīvotājiem ievēlētā valde, kas ir konsultatīva institūcija un regulāri izskata visus pagasta dzīves jautājumus. Nav bijis tādas reizes, kad domes sēdē netiktu izskatīts vai apstiprināts kāds lēmums, kā to sagatavojusi šī pagasta valde. Tā maksimāli tiek ievērotas visas pagastu intereses.

Visvairāk pagasti, protams, ieguva, ka, izveidojot novadu, atteicāmies no savstarpējiem norēķiniem pagastu ietvaros. Gan Turku, gan Rožupes pagasta teritorijai tiek nodalīta proporcionāla naudas summa atbilstoši tai, kāda bija novada izveidošanas brīdī, bet netiek atskaitīta savstarpējo norēķinu nauda, ko pirms apvienošanās šie pagasti maksāja Livānu pašvaldībai. Starpība ir visai liela - tuvu pie desmit tūkstošiem latu gadā, ko pagasti iegūst un izlieto savā teritorijā.

Protams, ja lauku cilvēkam pavaicāsim, vai dzīve novadā uzlabojusies, visticamāk, viņš teiks, ka nekādas pārmaiņas nav izjutis. Šis budžeta naudas izlietojumu, kas ieguldīta pagasta teritorijā, mēs neuzsveram, teiksim, tajā vietā, kur remontējam ceļu, nesitam plāksnīti, ka šis ceļa remonts veikts par novada izveidošanas rezultātā iegūto papildfinansējumu, vai neizgreznojam ar šādu uzrakstu skolai salāpīto jumtu. Var būt, ka to vajag, bet mēs tā nedarām, tāpēc arī lauku cilvēki nevar pateikt, kāds tad tas ieguvums ir. Lai gan, nenoliedzami, pagasti ir vinnējuši šīs reformas rezultātā.

Manuprāt, ir ļoti svarīgi, lai pašvaldība nedzīvotu tikai

no budžeta naudas. Varbūt tas skan asi, bet uzskatu - ja pašvaldība, kura savas pastāvēšanas laikā (10 - 11 gados) nav spējusi uzrakstīt nevienu projekta pieteikumu un papildus piesaistīt nevienu santimu, tad tā ir pirmā kandidāte uz apvienošanu ar kaimiņu cerībā, ka šīs apvienošanas rezultātā tur kaut kas notiks. Bez papildu resursiem šobrīd nevar dzīvot. Pirms septiņiem astoņiem gadiem es arī būtu teicis, ka nav jau fondu, kur naudu dabūt, bet tagad tas ir iespējams. Kaut vai elementārs piemērs - pirms gada Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā uzzināju, ka 74 pašvaldības nav pat pacentušās uzrakstīt pieprasījumu mērķdotācijas saņemšanai pašvaldības attīstības plāna izstrādei, kaut arī šīs mērķdotācijas dalija nevis konkursa, bet rindas kārtībā. Tas nozīmē, ja pašvaldība 1997. gada beigās, 1998. vai 1999. gadā būtu uzrakstījusi pieteikumu, tagad tā noteikti jau būtu saņēmusi šo naudu. Šobrīd no šīm 74 pašvaldībām palikusi kāda puse, kuras joprojām nav pacentušās pieliekties un paņemt naudu, kas guļ zemē, kur jāaizpilda tikai noteikta forma, nevis jāizstrādā projekts.

Līvānu novada pašvaldība no 1999. līdz 2001. gadam realizējusi vai uzsākusi 31 projektu - no dažiem simtiem latu liela projekta Sorosa fondā par piespiedu sabiedrisko darbu organizēšanu līdz vairāku miljonu projektam ūdenssaimniecības sakārtošanai, kas sāksies šogad un beigsies ar jaunu attīrīšanas iekārtu būvi par ISPA līdzekļiem. Pašvaldības pašas budžets vien nevar nodrošināt tās iedzīvotāju vajadzības, kas tai jāapkalpo.

KĀ DZIVOT TĀLĀK

Jautājumam, kas būs labāk pēc reformas, es gribētu uzdot pretjautājumu - kas ir labs pirms reformas? Iedzīvotāju skaita ziņā mazās pašvaldības, kas aktīvi piedalās dažādos projektos, diemžēl ir mazākumā salīdzinājumā ar lielajām, kuras savu iedzīvotāju labuma dēļ piesaista papildu naudu. Līdz šim nav veikta pašvaldību darba kvalitātes analīze, taču es domāju, ka lielākai pašvaldībai agrāk vai vēlāk būs jāsakārtojas un tā spēs strādāt pietiekami kvalitatīvi.

Tas ir normāli, ja pašvaldībā strādā arhitekts, būvinspektors, darbojas sociālais dienests, zemnieku konsultants vai uzņēmējdarbības konsultants, citi speciālisti, kurus pagasti nevar uzturēt, jo nav finansiālu iespēju. Lielākām pašvaldībām to ir vieglāk nodrošināt, un es domāju, ka ar laiku tā arī būs. Lielākai pašvaldībai izveidojas pavisam cita attīstības bāze - gan finanšu, gan cilvēkresursu bāze, tāpat ir lielākas kreditiespējas, līdz ar to arī attīstības iespējas.

Un, ja vienkāršam lauku iedzīvotājam pajautāsim, kas viņa dzīvē mainījies, viņš pateiks - manā dzīvē nekas. Taču, ja vaicāsim, kā viņš domā - kurai no pašvaldībām ir lielākas perspektīvas un attīstības iespējas - vai tai, kura reformējusies un ir lielāka, vai mazākai,

kas vēl kaut ko gaida? Droši vien, ka lielais vairākums cilvēku teiks, ka pirmajai. Tāpēc es esmu reformu piekritējs a priori - jau pēc definīcijas vien.